

Retrats

PILAR GODAYOL*

Gloria Anzaldúa: consciència de mestissa

Soy una puente columpiada por el viento, un crucero habitado por torbellinos, Gloria, la facilitadora, Gloria, la mediadora, montada a horcajadas en el abismo. «Tu lealtad es a La Raza, al Movimiento Chicano», me dicen los de mi raza. «Tu lealtad es al Tercer Mundo», me dicen mis amigos negros y asiáticos. «Tu lealtad es a tu género, a las mujeres», me dicen las feministas. También existe mi lealtad al movimiento gay, a la revolución socialista, a la Época Nueva, a la magia y lo oculto. Y existe mi afinidad a la literatura, al mundo artístico. ¿Qué soy? Una lesbiana feminista tercermundista inclinada al marxismo y al misticismo. Me fragmentarán y a cada pequeño pedazo le pondrán una etiqueta. (Anzaldúa a Moraga i Castillo 1988, 165)

Aquest fragment de «La prieta», article biogràfic que forma part de l'antologia *Esta puente, mi espalda* (1988), traduïció a l'espanyol mexicà de *This bridge called my back* que Cherríe Moraga i Gloria Anzaldúa van editar el 1981 i va esdevenir una de les obres de referència teòrica per a les dones de color dels Estats Units, emmiralla les moltes diferències de la diferència femenina. I veritablement en el cas d'Anzaldúa hem de parlar de moltes diferències, moltes fragmentacions, moltes etiquetes, moltes identitats.

Però, per dir-ho com Derrida, la identitat s'articula a partir de la negació de la presència: el meu jo, el meu nom propi, és allà on no sóc. La identitat canvia en el temps no solament en diferents societats sinó també per la mateixa dona en diferents contextos. La identitat és una realitat discursiva i ideològica dins una contingència històrica. Així és que tota categoria diferencial, com el gènere, la classe social, la raça o la ideologia, no és mai consistent i regular en les seves representacions. Interactua de manera complexa i diferent amb altres categories d'identitat.

Tot i que la condició identitària més important per a Anzaldúa és la de ser

* Universitat de Vic. Véase su artículo sobre chicanismo literario en este mismo número.

escriptora perquè concep aquesta figura com una «shape-changer, a nahual, a shaman» i la mateixa escriptura com una manera de «managing the universe and its energies» (1987, 66), també li podem penjar altres etiquetes descriptives que, malgrat ser erràtiques, provisionals i contextuals, l'essencialitzen i la condueixen cap al que més estima i la defineix per sobre de totes les etiquetes, com molt bé s'endevina quan afirma: «I cannot separate my writing from any part of my life» (1987, 73).

Gloria Evanjelina Anzaldúa va néixer a Hargill, en una comunitat mexicana de Rio Grande al Sud de Texas, el 26 de setembre de 1942. La mare era mexicana, Amalia García Anzaldúa, el pare americà, Urbano Anzaldúa. La mare la va parir quan tenia setze anys i fou la primera de quatre germans. «Cuando nació, diu a «La prieta» (1988, 157), «Mamá grande Locha me inspeccionó las nalgas en busca de la mancha oscura, la señal del indio, o peor, de sangre mulata». «Qué lástima», va exclamar l'àvia espanyola de pell pàlida i ulls blaus, «que m'ijita nació morena, muy prieta, tan morena y distinta de mis propios hijos güeros».

Des de ben petita Anzaldúa es va sentir diferent, «como si no fuera de este mundo. Un ser ajeno de otro planeta –me dejaron caer en el regazo de mi mamá. ¿Pero con qué motivo?» (1988, 159). A banda de ser «prieta», li va venir la regla als tres mesos i li sortiren els pits als set anys. Anzaldúa fou peculiar biològicament des dels inicis i, per això, li prohibiren tot: «No salgas al sol. Si te pones más oscura pensarán que eres una india. Y no te ensucies la ropa. No quieres que la gente diga que eres una mexicana puerca» (1988, 157). I es va tancar en el seu món, «me retiré a la soledad y me alejé de la gente», assegura Anzaldúa, fins que un dia «mi papá dejó caer en mi regazo una novelita de vaqueros del oeste de 25 centavos» i «el acto de leer me cambió para siempre» (1988, 159).

La mort del pare als 38 anys d'un atac de cor va transformar l'economia familiar i la pròpia Anzaldúa. «Perdí a mi papá», explica, «a Dios, y mi inocencia, todo en un golpe sangriento» (1988, 159). La nena es va tornar més rebel, una qualitat que la mare no entenia: «Lo que quería mi mamá a cambio de haberme dado a luz y por criarme era que me sometiera a ella sin rebelión» (1988, 159). Tot i tenir «a stubborn will» (1987, 169), en els seus ulls i en els ulls dels altres es va anar veient com una cosa «rara», «anormal», «curiosa».

Ben dotada pels estudis, Anzaldúa va ser la primera persona en sis generacions que va deixar l'espai familiar per anar a la Pan-American University d'Edinburg, Texas, on el 1969 es va llicenciar en literatura, art i educació. El 1973 va obtenir un mestratge en literatura i educació per la University of Texas d'Austin i, actualment, està finalitzant el doctorat en literatura a la University of California de Santa Cruz. A banda d'escriure, Anzaldúa té una llarga carrera docent. Ha ensenyat anglès en programes d'adults, migrants i bilingües a Texas. També ha impartit seminaris de literatura i estudis xicans, estudis de gènere i tallers d'escriptura a la University of Texas d'Austin, a la San Francisco

State University, al Vermont College de la Norwich University de Montpelier i a la University of California de Santa Cruz.

Però Anzaldúa és, sobretot, una escriptora, i una escriptora amb consciència de mestissa, metàfora que ella mateixa va formular per il·lustrar l'espai d'entremig que ocupen les persones migrants i viatgeres, mai del tot absorbides pels centres lingüístics, culturals, socials, econòmics i institucionals. Anzaldúa escriu en els marges, en la perifèria. Des d'aquest seti vol crear una nova consciència on les identitats siguin híbrides i múltiples, i no s'acabin de definir mai per tal que quedi sempre un residu obert a la migració i al canvi constants. La mestissa anzalduana és erràtica, babèlica, atrevida, dissident, transgressora. Com la figura del *bricoleur* d'Spivak o la de *l'amateur* de Said, aprofita cada element que té a l'abast per ajudar a construir la nova consciència.

Anzaldúa a *Borderlands/La frontera* (1987) descriu la història, les pors, els desitjos, les contradiccions, les dificultats i les il·lusions de moltes persones que han viscut i viuen en la frontera entre Mèxic i els Estats Units. Però a banda de l'anàlisi social i antropològic, Anzaldúa construeix una filosofia vital, una filosofia que reivinca les arrels índies i mexicanes, així com el bilingüisme i la biculturalitat mexicana/americana. La comunitat xicana és a cavall de dues o més cultures i de dues o més llengües. Viu en la pell la dualitat, la paradoxa, la conflictivitat relacional. Però aquest mestissatge no s'ha de llegir com una rè-mora o una descompensació, sinó com un privilegi mundà. La mateixa Anzaldúa assegura (1988, 168), «la mezcla de sangres y afinidades, en vez de confundirme o desequilibrarme, me ha forzado a lograr un cierto balance. Las dos culturas me niegan un lugar en su universo. Entre ellas y entre otras, yo construyo mi propio universo. El Mundo Zurdo». I és des d'aquest Mundo Zurdo que podem consolidar, subvertir o posar a debat els privilegis socials i culturals de la nova consciència de mestissa, és des d'aquí que «yo con mis propias afinidades, y mi gente con las suyas, podemos vivir juntos y transformar al planeta» (1988, 168).

El 1990 Anzaldúa edita *Making face, making soul/Haciendo caras: creative and critical perspectives by feminists of color*, el que ella considera la continuació teòrica de *This bridge called my back* (1981). Aquesta antologia és oberta i divergent, esclètica en el format. No només s'adreça a les minories sinó que convida a la comunitat blanca a escoltar «to women-of-color talking to each other and, in some instances, to and against white people» (1990, xviii). Es tracta que les dones de color no s'amaguin més darrere la màscara de la tradició que les ha oprimint, que desvelin la seva feminitat, la seva història, la seva veu. Com completa Anzaldúa (1990, xviii), es tracta d'explorar «our realities, and identities and to unbuild, and rebuild them».

Anzaldúa, assagista, poeta, articulista, novel·lista, militant feminista, lesbiana, contista, comunista i ocultista, arriba a la cultura per fugir de l'ambient asfixiant i estricto de la família i de la comunitat xicanes. Però és pel compromís

personal amb la mateixa realitat xicana i amb les minories que torna a casa amb una aliada, l'escriptura. Anzaldúa escriu i escriu, afronta l'escriptura com unes extenses memòries de la pròpia experiència i l'experiència del seu poble. Concep l'escriptura com un espai de denúncia, de debat, d'autocrítica. En aquest sentit cal entendre l'enorme necessitat d'escriure, d'escriure copiosament, perquè, com ella mateixa assegura (1987, 71), «con palabras me hago piedra, pájaro, puente de serpientes arrastrando a ras del suelo todo lo que soy, todo lo que algún día seré». L'escriptura la transforma, li permet parlar; però no sense dolor. «Escribo con la tinta de mi sangre», assegura (1987, 71). Escriure és parir, una ferida interna i la tinta és la sang que surt de les entranyes. L'úter femení és l'origen de l'escriptura, el començament dels seus, dels nostres, començaments.

BIBLIOGRAFIA

- ANZALDÚA, G. 1987. *Borderlands/La Frontera*. San Francisco: Aunt Lute Books.
- ___ (ed.) 1990. *Making face, making soul/Haciendo caras: creative and critical perspectives by feminists of color*. San Francisco: Aunt Lute.
- ___ 1993. *Friends from the other side/Amigos del otro lado*. San Francisco: Children's.
- ___ 1995. *Prietita and the ghost woman/Prietita y La Llorona*. San Francisco: Children's.
- ANZALDÚA, G.; MORAGA, Ch. (eds.) 1983. *This bridge called my back*. Nova York: Kitchen Table.
- MORAGA, Ch.; CASTILLO, A. (eds.) 1988. *Esta puente, mi espalda*. San Francisco: Ism Press.